

A tanítási-tanulási folyamat elvei, követelményei az iskolai munkában

A tudomány és a technika forradalmi változása, a fejlődés ütemének évszázadunkban bekövetkezett meggyorsulása, a termelés és a fogyasztás növekedése egyre sokrétűbb műveltséget követel meg a ma emberétől.

Arra kell törekednünk, hogy tanulóink lényeges, megbízható tárgyi ismeretek alapján megtanuljanak gondolkodni, magukat írásban és szóban egyaránt értelmesen kifejezni, ítélni, következtetni, kombinálni, tervezni, ismereteket alkalmazni, illetve önállóan ismereteket szerezni és azokat kritikailag értékelni. Vagyis megtanuljanak tanulni, ami a jövőben egyre inkább életforma és nem egyszerűen iskolai kötelesség lesz.

Ezeknek a feladatoknak a megoldása, a teljes értékű emberek nevelése, kialakítása nélkülözhetetlenné teszi a változatos formákra és módszerekre kiterjedő tudatos oktató-nevelő munka megvalósítását.

Ilyen megfontolások alapján és iskolai tevékenységünk segítésére foglalkozunk azokkal a követelményekkel, alapvető elvekkel, amelyeket következetesen érvényesítenünk kell nevelő-oktató munkánkban.

A tanítás-tanulás elveinek, követelményeinek általános értelmezése

Az oktatás céljai és tartalma azt határozzák meg, hogy *mit* kell tanítani, oktatni. Ezzel szemben az ismeretközlés-ismeretszerzés folyamatának alapelvei, követelményei azt mutatják meg, hogy a közoktatási célok eredményes megvalósítását *hogyan* segíthetjük elő.

Az oktatás alapelvei: az iskolai eljárások olyan normái, irányelvei, tételei, követelményei, amelyek a tanítás-tanulás folyamatának legfontosabb sajátosságait, törvényszerűségeit tükrözik; amelyeket következetesen érvényesíteni kell oktató-nevelő tevékenységünkben.

Az oktatás alapvető elveire, követelményeire jellemző, hogy a dialektika törvényei szerint koronként változhatnak, átalakulhatnak, sőt egyes elvek elhalhatnak, illetve újak szülehetnek.

A tanítás-tanulás elvei és követelményei egymással, valamint a nevelés alapelveivel is szorosan összefüggenek és kölcsönhatásban vannak.

Az elmélet és a gyakorlat kapcsolatának követelménye

Az elmélet és a gyakorlat összekapcsolásának követelménye az iskolai munkában azt a célt szolgálja, hogy a tanulókat felkészítsük elméleti tudásuknak a legkülönbözőbb gyakorlati helyzetekben való alkalmazására és az őket körülvevő valóság megváltoztatására.

A tanítás-tanulás valamennyi alapvető elve, követelménye így az elmélet és a gyakorlat kapcsolatának követelménye is a természet, a társadalom valamilyen alapvető törvényszerűségére, összefüggésére épül. Ezért nemcsak iskolai alapvető elv és követelmény, hanem az általánosabb értelmű társadalmi tevékenység, a termelés, a politikai élet stb. fontos követelménye is.

Az ismeretek alkalmazása a gyakorlatban az étellel való közvetlen kapcsolatot jelenti a tanulók számára. Az étellel való kapcsolat, az elmélet és a gyakorlat kapcsolata az ismeretnyújtás-ismeretszerzés folyamatában azért fontos, mert a gyakorlati felhasználás során történik meg az ismeretek legmélyebb és legtartósabb elsajátítása. Így az elmélet és a gyakorlat kapcsolata pozitív hatással van az ismeretek tartósságára, illetve mélységére.

Ez az alapelv a maga konkrétságában természetesen mást jelent a termelésben, a gazdasági vagy a politikai életben, és mást a tanítási-tanulási tevékenységekben.

A közoktatásban általában véve a *teljesítőképes tudást* jelenti, hiszen minden elméleti ismeret annyit ér, amennyit abból a gyakorlatban hasznosítani tudunk.

Ennek a követelménynek az oktatásban történő megvalósulása igen különböző lehet, mert az ember megismerő tevékenységében a gyakorlati alkalmazás különféle funkciókat tölt be. Tehát *az elmélet és a gyakorlat kapcsolatának jellege az egyes szaktárgyakban, illetve életkorokban más és más.*

Az elmélet és a gyakorlat kapcsolatának megvalósítása érdekében:

a) az ismereteket össze kell kapcsolni a szocialista gazdasági és társadalmi építés gyakorlatával;

b) meggyőződen be kell mutatni, hogyan határozzák meg az élet gyakorlati szükségletei a tudományok fejlődését;

c) lehetővé kell tenni a tanulók, a szakköri tagok számára ismereteik, tudásuk rendszeres gyakorlati alkalmazását, valamint a közvetlen részvételt a társadalmi termelőmunkában;

d) biztosítani kell a tudományos ismeretek közelvitelét az élethez. A tanulókat a mai élet problémáinak, illetve a jövő feladatainak megoldására egyaránt fel kell készíteni.

A tudományosság elve, követelménye

A természet és a társadalmi valóság összefüggéseit, törvényszerűségeit a tudományok tárják fel. Az iskolai oktatásban a valóság lényegi összefüggéseit, törvényszerűségeit kell megismertetnünk, vagyis a tudományok alapjait kell elsajátíttatnunk.

A tényeknek, adatoknak, fogalmaknak, tételeknek stb. ismertetése, oktatása nem válhat öncélúvá. A pedagógusnak ügyelnie kell arra, hogy a tudományos ismeretek áthassák a tanulók gondolkodásmódját, szemléletté alakuljanak, és a megszerzett ismereteket a gyakorlatban is alkalmazzák. *A tudományosság alapelveinek követelményei:*

1. A feldolgozásra, elsajátításra kerülő *ismeretek* a valóságot tükrözzék, vagyis *nem állbatnak ellentétben a tudomány megállapításaival*: igazaknak, megbízhatóknak kell lenniük.

2. *A tárgyakat, dolgokat, jelenségeket a környezetükben, összefüggéseikben mutatassuk be. A tanulók gondolkodását, figyelmét a jelenségről a lényegre irányítsuk.*

3. A dialektikus gondolkodásmód fejlesztése érdekében a kapcsolatokat, *az okozati összefüggéseket, a kölcsönhatásokat sokoldalúan kell feltárni, elemezni.*

4. *Az eseményeket, jelenségeket változásukban, fejlődésükben dolgozzuk fel.*

5. A tanítványainkat ismertessük meg azokkal az *elvi, elméleti alapokkal*, amelyek marxista világnézeti szemléletük kialakulását segítik elő.

6. Tárjuk fel a tanulók előtt az *emberi értelem és megismerés hatalmát, erejét*. Ezzel felkelthetjük bennük az érdeklődést a tudományos ismeretek szerzésére, bővítésére.

7. Tegyük lehetővé a tanulókat, a szakköri tagok részére a *tudományos módszerek gyakorlását* és azt, hogy elméleti ismereteiket gyakorlati problémák megoldásában kipróbálhassák.

8. A tudományos ismeretek *történelmi jellegének* érzékeltetésére mutassuk meg, hogy az élet gyakorlati szükségletei milyen hatással vannak a tudományok fejlődésére.

A tudatosság és az aktivitás követelménye

Minden ember számára nélkülözhetetlenek azok az ismeretek, jártasságok és készségek, amelyek a munka eredményes elvégzéséhez, a termelésben való helytálláshoz szükségesek. Az iskolai tevékenység céljainak tehát összhangban kell lenniük a társadalom céljaival. *A közoktatás céljai aktivizáló tényezőként azonban csak akkor szerepelhetnek, ha tudatosulnak*, vagyis ha kapcsolódnak az egyén perspektívájával. Ebből adódóan aktívvá úgy nevelhetjük tanítványainkat, hogy az objektív társadalmi szükségletet, mint egyéni érvényesülésüket is szolgáló tényezőt tudatosítjuk velük.

A tudatosság általánosabb értelemben azt jelenti, hogy

a) a tanulók világosan ismerik, megértik és elfogadják a közoktatás közelebbi és távolabbi céljait, feladatait;

b) a célok elérése érdekében – az oktatásban való érdekeltségük folytán – nagy aktivitással, alkotó módon egyre növekedő önállósággal vesznek részt a tanítási-tanulási folyamatban.

Az „*aktivitás*” fogalmában a személyiség sokoldalú kifejlődését és az egyéni képességek optimális kialakulását elősegítő különböző pedagógiai tevékenységfajtákat:

- intellektuális;
- manuális-technikai;
- közösségi-közéleti;
- művészeti stb.

tevékenységeket foglalhatjuk össze.

Ezen értelmezés szerint az aktivitás nem a tevékenységre irányuló általános hajlamot jelenti, hanem a tényleges, a határozott célok megvalósítása érdekében kifejtett és minőségileg is körülírt valóságos oktatási-nevelési tevékenységet.

Az igazi iskolai aktivitás jellemzői:

- a tanuló ismeretszerzésre, tanulásra, cselekvésre irányuló tendenciája, készenléte;
- az egyén önkifejlesztésre vonatkozó céltudatos, sokoldalú, intenzív és produktív, egyre inkább önálló tevékenysége, amely kapcsolatos az érdeklődéssel, a testi és a szellemi fejlettség szintjével, a temperamentummal, és amely érzelmileg is színezett stb.

A tanítás-tanulás folyamatában megnyilvánuló tanulói aktivitással lényegében kettős feladat megoldásához járunk hozzá:

a) a gyermekek tevékenysége közvetlenül segíti egy konkrét, határozott oktatási feladat megoldását;

b) a közvetlen feladat megoldása egyúttal elősegíti, hogy az *aktivitás az egyén munkára serkentő személyiségjegyévé, jellemvonásává váljék.*

Az aktív tanulói tevékenységet a tudatosság mellett az *önállóság* is jellemzi. Ez az *önállóság* az oktatási folyamatban egyre bővül, egyre bonyolultabb tevékenységekre terjedhet ki. A bővülő önállóság azonban nem vezethet a tanító, a tanár vezető szerepének, felelősségének feladásához.

A tanulói aktivitás és az oktatói irányítás közötti ellentmondást a szocialista közoktatásnak sikerült megoldania azzal, hogy a spontán aktivitással szemben hangsúlyozza a tanulók *tudatosságának követelményét*, mint az igazi aktivitás fontos jegyét.

A tudatosság és az aktivitás követelménye egységes alapelvet jelent, ugyanis a tudatosság, az aktivitás, az öntevékenység szorosan egybefonódnak. A tudatosság és az aktivitás követelménye nélkül az intellektualizmus irányába, az aktivitás elve a tudatosság nélkül viszont a pragmatizmus irányába való eltolódást rejtené magában. Ezért *a tudatosság és az aktivitás követelményét teljes egységben kell érvényesítenünk.*

A motiváció elve, követelménye

A motiváció: meghatározza az ismeretszerzési, a tanulási kedvet, s az egyén személyiségéből és a személyiségében tükröződő társadalmi hatásokból táplálkozik. A motiváció minden emberi tevékenység, így az ismeretelsajátítás, a tanulás alapja is.

A motívum: a szervezet olyan állapota, amely egy meghatározott igény kielégítését – jelen vonatkozásban az ismeretszerzést – szolgáló tevékenységre ösztönzi az embert.

A motiváció lehet:

- a) *belső motiváció:* amikor nem jutalomért cselekszünk;
- b) *külső motiváció:* ebben az esetben a cselekvés indítéka külső eredetű.

A motiváció és a tevékenységi képesség fokozódása között jelentős összefüggés van. Valamennyi érzelmi állapot – a pozitív vagy a negatív érzelem – az aktivációval szorosan kapcsolódó, különleges motivációt jelent.

A motivációt értelmezhetjük: tanulási törvényként, mint az ismeretszerzés első mozzanatát, illetve mint az ismeretelsajátítás feltételét. Didaktikai szempontból a motiváció alapvető elvnek, követelménynek tekintendő, mert az ismeretszerzési folyamatban érvényesülnie kell. Ha hiányzik a motiváció, akkor sikertelenné válik az oktatás, a tanítás és a tanulás.

Az ismeretszerzés nincs egyetlen, vagy meghatározott motívumokhoz kötve, de *a megértés, az elsajátítás sikere jelentősen függ a motívumok erejétől, hatékonyaságától.*

A motiváció megteremtésének feltételei:

1. A kedvező légkör megteremtése a tanítási órákon.
2. A tudás iránti vágy felkeltése.
3. A személyes választáson alapuló érdeklődés kibontakoztatása.
4. A pozitív érzelmi állapot biztosítása.
5. A félelem, az elrettentés elkerülése.

A motiváció megteremtésében felhasználható tényezők:

- a játékosztön; illetve a viták, a szerepjátékok stb. légköréből eredő hatások;
- a problémák megoldása esetén a személyes siker fölött érzett öröm;
- a gondolkodás tudatosítása, illetve tudatosulása;
- a tudomány történelmi fejlődésének felismeréséből származó hatások;
- az oksági kapcsolatok, a logikai összefüggések feltárása;
- az érzelmi jelleg biztosítása a külső és a belső motivációban.

A jó érzelmi légkörben szervezett tanítási órákon, szakkörökön, klubfoglalkozásokon stb., amikor az egyén szinte élvezi a saját ismeretszerzési tevékenységét, *a tevékenység önmaga motivációjául is szolgálhat.*

A motivációval összefüggésben fontos tételek:

a) az emberek azt a munkát végzik szívesen, amelynek célját, értelmét világosan látják;

b) biztosítani kell a befejezettség, a siker örömeinek elérését az iskolai munkában;

c) a tanulók csak akkor dolgoznak kedvvel, ha a munka összhangban áll értelmi erőik fejlettségi szintjével.

A nagyon könnyű és a nagyon nehéz feladatok egyaránt károsak lehetnek a motiváció szempontjából.

d) a motiválásban nem feledkezhetünk meg az *erkölcsi-világnézeti motívumok hatásáról sem.*

A szemléletesség elve, követelménye

A szemléletes ismeretközlés egyaránt alapvető követelmény a különböző ismeretanyagok feldolgozásában, a jártasságok, a készségek kialakításában és a technikai-gyakorlati műveletrendszerek elsajátításában.

„Semmi sincs az értelemben, ami nem volt meg előbb az érzékekben” – hirdette már a XVII. században Comenius, az újkori pedagógia nagy úttörő egyénisége. Comenius „aranyzabályként” állította az oktatók elé: „Amennyire csak lehetséges, tárjanak mindent az érzékek elé...”

Az eleven szemléletből való kiindulást tekintjük alapvetőnek mi is. A megismerés érzéki oldalának egyoldalú abszolutizálásával szemben azonban hangsúlyozni kell az ismeretszerzés érzékszervi, értelmi és gyakorlati momentumainak dialektikus egységét is.

A szemléletességnek, mint iskolai követelménynek a tanítás-tanulás folyamatában gyakran alkalmazott formája, módja a bemutatás, a szemléltetés. A szemléletesség tehát oktatási alapvető elv, követelmény. A szemléltetés pedig a szemléletesség megvalósításának egyik módszere. Összetévesztésük komoly problémák forrásává válhat.

A szemléletességnek az ismeretszerzési folyamat minden mozzanatán végig kell vonulnia. Érvényesülnie kell az ismeretközlés-ismeretelsajátítás és az alkalmazás komplex fázisaiban egyaránt.

A szemléletesség az ismeretszerzési folyamat minél teljesebb *konkrétóságát* jelenti.

A szemléletesség követelményének érvényesülését segíti:

– a konkrét tárgyak, eszközök, folyamatok megfigyeltetése;

– a rajzok, ábrák, filmek stb. bemutatása, szemléltetése;

– a tanulmányi utak, üzemlátogatások alkalmazása;

– a személyi élmények, tapasztalatok felelevenítése;

– a társadalom életéből vett jellemző példák, hasonlatok alkalmazása tanítási órákon, szakköri foglalkozásokon stb.

A szemléletesség követelményének érvényesítésével kapcsolatosan előfordulható hibák:

a) ha a pedagógus nem kapcsolja össze a konkrétot az absztrakttal, vagyis ha hiányzik a szemléletesség;

b) ha a szemléletesség érvényesül ugyan, de az oktató nem jut el az absztrakciókhoz, az általánosításokhoz;

c) ha a megfigyeléseket nem irányítjuk megfelelően;

d) ha túl sok, illetve kevés szemléltetési anyagot használunk fel.

A szemléletesség elvének érvényesítése nemcsak az érzéki észlelés és a gondolkodás egységét biztosítja, hanem elősegíti az oktatás más elveinek az érvényesülését is.

A szemléletesség elve nem jelenti a beszélt vagy az írott szó száműzését az ismeretszerzési folyamatból. Azonban nem engedi meg, hogy „szóval” helyettesítsük a valóságot ott, ahol ez didaktikai, pszichológiai vagy más szempontból nem indokolt.

A koncentráció követelménye

„Ami összetartozik, azt összefüggően is adjuk elő. És mindent az egymáshoz kapcsolódó láncszemek szerint, hogy a mai mélyítse el a tegnapi, és nyisson utat a holnapnak” – mutatott rá a koncentráció jelentőségére már a XVII. században Comenius.

A fejlődés ütemének évszázadunkban bekövetkezett meggyorsulása, a technika forradalmi változása következtében erősen megnövekedett a tudományok differenciálódása. Ezért napjainkban különösen fontos iskolai feladat a koncentráció követelményének széles körű érvényesítése, az egyes tudományágak közötti összefüggések feltárása, az ismeretek kapcsolása, rendszerré egyesítése.

A koncentráció azt követeli meg, hogy a tárgyakat, tényeket, jelenségeket ne elszigetelten, hanem más dolgokkal, jelenségekkel összefüggésben vizsgáljuk, elemezzük, illetve az ismereteknek új kapcsolatait, oldalait mutassuk meg tanítványainknak.

Az iskolai tapasztalatok igazolják, hogy a tanulók csak azt fogják fel és őrzik meg tartósan, amit összefüggő egészbe, rendszerbe illesztettek bele. A különböző ismereteknek tartós kapcsolatba kell jutniuk egymással.

A tanítás-tanulás folyamatában tanulóink szinte önkéntelen módon maguk is keresik az összefüggéseket, a tárgyi-tartalmi kapcsolatokat. A pedagógusoknak ezeket a spontán tevékenységeket tervszerűen, változatos formák és módszerek alkalmazásával úgy kell továbbfejlesztetniük, hogy az egyes tantárgyakból szerzett ismeretek ne különüljenek el az egyének tudatában.

A koncentráció megvalósításának lehetőségei

1. *A pedagógus személyéhez kötött koncentráció.* Ilyenkor a tanulók tudásának, felkészültségének, valamint gondolkodási színvonalának ismeretében építi ki az oktató az egyes anyagrészek közötti kapcsolatokat.

2. *Tematikai koncentráció.* Ez azt jelenti, hogy a tanítási órák, szakköri foglalkozások anyagának összeállításakor a koncentrációs lehetőségeket figyelembe vesszük.

3. *Tárgyi-tartalmi koncentráció.* Megvalósítását úgy érhetjük el, hogy az adott szaktudományon belüli kapcsolatokra, összefüggésekre rendszeresen utalunk; illetve a különböző szaktárgyak közötti érintkezési pontok segítségével ismeretrendszereket építünk ki, rokon szálakat fűzünk össze.

4. *Eszmei-világnézeti koncentráció,* amellyel hozzájárulhatunk a dialektikus gondolkodás fejlesztéséhez, az egységes világnép és világnézet kialakulásához.

A koncentráció nem jelentheti azt, hogy az adott tanítási órán, foglalkozáson „mindennel” foglalkozunk. A kapcsolatokra való utalások nem járhatnak azzal, hogy egy-egy órán, szakköri foglalkozáson belül a szaktudományok „keverednek” egymással, mert ez zűrzavart okozhat az ismeretek megértésében, elsajátításában.

Az ismeretek tartós elsajátításának elve, követelménye

Az ismeretek tartós elsajátításának elve, a szilárdság követelménye azt jelenti, hogy az egyén az ismereteket tartósan megőrzi, fel tudja idézni, és támaszkodni tud rájuk akkor, amikor arra szüksége van.

Általános társadalmi érdek is, hogy az egyén tartós, szilárd és teljesítményképes tudással rendelkezzen.

A tartósság, a szilárdság biztosításának tényezői:

a) az oktató, a szakkörvezető stb. világos és pontos célkitűzései és magyarázatai az ismeretnyújtási folyamatban;

b) a tények, összefüggések megértése, felfogása és rendszerbe foglalása;

c) az ismeretek összekapcsolása a tanulók érzelmeivel és törekvéseivel;

d) az újabb ismeretek kapcsolása a régebbiekhez;

e) a korábbi anyagrészek felelvenítése, ismétlése;

f) beszámoltatás az ismeretek, a jártasságok, a készségek és a cselekvések elsajátításáról.

Az ismeretek rögzítésének metodikai követelményei:

1. Az új ismeretek feldolgozására az érdeklődés felkeltésével, illetve megfelelő irányba terelésével, pozitív ismeretszerzési motivációval elő kell készíteni a tanulókat.

2. Az előkészítést pedagógiai és pszichológiai szempontból egyaránt úgy végezzük el, hogy kibontakozhasson az egyes személyek aktivitása.

3. A rögzítésre csak akkor szabad gyakorlatokat végeztetni, ha meggyőződünk arról, hogy a tanulók, a szakköri tagok stb. jól megértették az anyagot.

4. Közvetlenül az új anyag feldolgozása után van szükség a legtöbb ismétlésre, mert ilyenkor a legnagyobb ütemű a felejtés.

5. A tartós elsajátítás fontos formája az olyan rendszerezés, amelyhez az ismereteknek a tanulók által önállóan történő reprodukálása, felidézése kapcsolódik.

6. Nem minden ismeretet, hanem az érdemi szempontból összefüggő struktúrákat, vagyis a „hordozó szerkezeteket”, a súlypontokat kell rögzíteni.

7. Változatos rögzítési módokat alkalmazunk, és tanulóinkat neveljük rá az önellenőrzésre, az önértékelésre.

A közös munka és az egyéni bánásmód követelménye

A tanítási-tanulási folyamatban a pedagógus a tanulókkal mint közösséggel dolgozik együtt. A közösség a társadalmi élet alapvető és természetes feltételét jelenti. A közösség meghatározó szerepe a közoktatás különböző formáiban, illetve folyamataiban is érvényesül.

A közösségi elv mint oktatási-nevelési követelmény azt jelenti, hogy a közösségben levő társadalmi erőket, a közösségben való tevékenykedés körülményeit, a gondolatok kicserélésében, egymás segítésében megnyilvánuló energiákat tudatosan felhasználjuk az ismeretek hatékony és tartós elsajátítására.

A közösségi elv elválaszthatatlan az egyéni bánásmód elvétől. Ez a követelmény azt a törvényszerűséget tükrözi, hogy minden emberi közösségben – így a tanulók közösségében is – jelentős különbségek vannak az értelmi fejlettség, a felkészültség stb. tekintetében. Ezért a közösségi elv általános irányelveinek érvényesítése közben az oktatónak, a szakkörvezetőnek számolnia kell az egyéni tanulói sajátosságokkal is.

A rugalmasan szervezett *kollektív iskolai munkában* élénkebb a gondolatok kicserélődése, az ismeretek megértése és rögzítése. A közösségen belüli sokirányú tájékozottság, a többféle nézőpont találkozása biztosabb alapját adja az aktív eszmecseréknek, a problémák változatos megközelítésének, illetve az esetleges ellentmondások megszüntetésének.

A közös tevékenységeken keresztül kialakul a tanulók egymás közötti és a peda-

gógushoz kapcsolódó sokrétű viszonya, amely pozitív motivációként használható fel a tanítás-tanulás folyamatában.

A tanulók közötti értelmi, műveltségbeli stb. különbségek *nélkülözhetetlenné teszik az egyéni bánásmód alapvető elvének az érvényesítését*. Ezt a követelményt csak akkor tudja megvalósítani a pedagógus, ha alapos tanulmányozás útján megismeri minden egyes személy egyéni tulajdonságait, képességeit és ezek alapján tanulónként sajátos bánásmódot, eltérő irányítást, differenciált pedagógiai vezetést alkalmaz. Mindezekhez nagy figyelemre és gondosságra, valamint türelemre van szükség.

A közösségi munka és az egyéni bánásmód követelménye dialektikus kölcsönhatásban valósul meg az iskolai életben. Az egyéni bánásmódot a tanulók közösségi tevékenységének keretei között úgy kell érvényesítenünk, hogy biztosítjuk minden egyén részére a tudás megszerzését, az egyéni képességek sokoldalú kibontakozását.

Az ismeretközlés-ismeretszerzés rendszerességének elve, követelménye

A *rendszeresség* azoknak az alapvető elveknek egyike, amelyek meghatározzák az egyének tudatos ismeretszerzési tevékenységének hatékonyságát.

A rendszeresség elve, követelménye az ismeretek logikai rendszerének kialakítását és ennek a logikai rendnek a tanítási-tanulási folyamatban való következetes érvényesítését jelenti.

A rendszeresség elvéből következő didaktikai szabályok:

1. Az új ismeretek hatékony elsajátításának lényeges feltétele a tanulók előzetes tudásának felmérése és ehhez a tudáshoz való indokolt kapcsolódás.

2. Minden tanítási órán, szakköri foglalkozáson nagy figyelmet fordítunk a lényeges, az alapvető elemekre. Súlypontokat alakítsunk ki, és az ezekhez kapcsolódó ismereteket és készségeket állítsuk előtérbe.

3. Az ismeretek feldolgozása, elsajátítása szükségessé teszi a tárgyalt témának pontokra, alpontokra történő felosztását. Ezeket megfelelő sorrendben kell tárgyalni az ismeretszerzési folyamatban.

4. A fő témának azonosnak kell lennie az anyag érdemi súlypontjával. Ez lehetővé teszi, hogy a tanulók megismerjék a tárgyalt probléma struktúráját, „hordozó szerkezetét”. A szerkezet ismerete ugyanis könnyebbé teszi a későbbi felidézéseket.

5. A tanítási órákon, foglalkozásokon a régebben feldolgozott anyagot fel kell eleveníteni. A foglalkozások, tanítási órák közben a résztémákat szintetizálni kell. Végül befejezésként a fő problémák rögzítése, rendszerezése céljából az anyagot ismét össze kell foglalni.

6. Az ismeretek és a rendszer dialektikus kölcsönhatásban vannak. Az ismeretek nem létezhetnek rendszer nélkül. Ugyanakkor a rendszer sem létezhet önmagában, ismeretek nélkül.

7. A tanítás-tanulás rendszerességéhez szervesen kapcsolódik a *közérthetőség követelménye*, az, hogy az anyag terjedelme, feldolgozási módja feleljen meg a tanulók általános felkészültségének, értelmi színvonalának.

IRODALOM

Cselaw Kupisiewicz: Általános didaktika, FPK, Bp., 1976.

Nagy Sándor: Didaktika. Tankönyvkiadó, Bp., 1969.

Pedagógia (szerk.: dr. Szántó Károly) Tankönyvkiadó, Bp., 1979.

Rubinstein: Lét és tudat. Kossuth Könyvkiadó, Bp., 1963.

Turcsenko: A tudományos-technikai forradalom és az oktatás forradalma. Kossuth Könyvkiadó, Bp., 1975.

Zukovits Imre: A gondolkodásra nevelés problémái az általános iskola felső tagozatában egy felmérés alapján. Módszertani Közlemények, 1980. 20. évf., 2.